

Tuumasta toimeen

Oppilaanohjauksen tarkennettujen kehittämissuunnitelmien analyysi

Oppilaanohjauksen kehittäminen 2008–2010
Kehittävän arvioinnin raportti 2/08

Sanna Mäkinen

Joensuun yliopisto
7.12.2008

Sisältö

1. Kohti laadukkaampaa oppilaanohjausta.....	2
1.1 Toimintasuunnitelmien analysointi.....	2
1.2 Kansalliset kehittämistavoitteet	3
2. Toimintasuunnitelmien kertomaa	5
2.1 Yleiskatsaus paikalliseen kehittämistoimintaan.....	5
2.2 Toimintasuunnitelmissa kuvatut tavoitteet ja toimenpiteet	7
2.2.1 Oppilaanohjauksen arviointi- ja palautejärjestelmät.....	7
2.2.2 Opettajien ja oppilaiden jatko-opinto ja työelämä tietouden vahvistaminen.....	9
2.2.3 Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö.....	10
2.2.4 Ohjaus- ja neuvontatyössä toimivien opinto-ohjaajien ammattitaito.....	10
2.2.5 Oppilaanohjaukseen liittyvien verkostojen kehittäminen	11
2.2.6 Siirtymä- ja nivelvaiheiden kehittäminen	12
2.2.7 Perusopetuksen oppilaanohjauksen suunnitelman rakentaminen	13
2.2.8 Oppilaanohjauksen kuntakohtainen ja alueellinen suunnitelma	13
3. Toimesta tuumaan.....	16

1. Kohti laadukkaampaa oppilaanohjausta

Oppilaanohjauksen kehittämisessä on mukana 127 kuntaa ja 21 yksityistä koulutuksenjärjestäjää. Opetusministeriön rahoittama kehittäminen kohdentuu perusopetuksen 6.–9. vuosiluokkien oppilaanohjausjärjestelyihin kunnissa ja oppilaitoksissa. Kunnallisella tasolla tavoitteena on koulujen sekä opetus-, sosiaali-, nuoriso- ja työvoimahallinnon sitoutuminen ohjausjärjestelyjen paikalliseen suunnitteluun ja toteutukseen. Huomiota tulee kiinnittää erityisesti palvelujen jatkumoon koulutuksen nivelvaiheissa. Oppilaitostasolla pyritään vahvistamaan oppilaiden ja opettajien työelämätietyttä sekä huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä.

Oppilaanohjauksen kehittämisen lähtökohtana ovat paikalliset kehittämistavoitteet, joiden perusteella kunnat ja oppilaitokset ovat joulukuussa 2007 hakeneet rahoitusta omilla hakemuksillaan. Kehittäminen liittyy kokonaisuudessaan yhtenäisen perusopetuksen laadun parantamiseen. Toiminta painottuu perusasteen sisälle. Keskeisenä tavoitteena on luoda yhtenäisyyttä ja jatkumoa perusasteen oppilaanohjausta edeltäviin ja seuraaviin toimijoihin sekä parantaa eri hallinnonalojen ja toimijoiden välistä yhteistyötä alueellisella tasolla. Kehittämistä toteutetaan ja koordinoidaan (seutu)kunnittain sekä yksityisten koulutuksen järjestäjien toimesta.

Tämä kehittävä arvioinnin raportti pohjautuu kunta- ja oppilaitoskohtaisiin täsmennettyihin toimintasuunnitelmiin. Aikaisemmin on raportoitu (Mäkinen 2008) Opetusministeriölle keväällä 2008 toimitettujen hankesuunnitelmien ensimmäisten versioiden analyysituloksia. Toimintasuunnitelmista seutukunnat, kunnat ja yksityiset koulutuksenjärjestäjät ovat raportoineet konkreettisista toiminnastaan liittyen oppilaanohjauksen kehittämiseen. Suunnitelmat tuli palauttaa Opetushallitukselle loka-marraskuun aikana. Tarkennetuissa toimintasuunnitelmissa tuli

- 1) *arvioida* senhetkisiä paikallisia vahvuuksia ja heikkouksia oppilaanohjauksessa,
- 2) *täsmentää* kehittämistavoitteita, ja
- 3) esittää konkreettisia kehittämisen keinoja ja toiminnan arviointikäytäntöjä.

1.1 Toimintasuunnitelmien analysointi

Aineistona on käytetty Opetushallitukseen 15.11. mennessä lähetettyjä oppilaanohjauksen kehittämistoiminnan *täsmennettyjä toimintasuunnitelmia* (n = 83). Toimintasuunnitelmista suurin osa oli laadittu Opetushallituksen ohjeiden mukaisesti, mutta joukossa oli muutama laajennettu selvitys oppilaanohjauksen kehittämisestä.

Toimintasuunnitelmia on analysoitu **yleisellä tasolla** ja peilaten niiden tavoitteita kansallisiin kehittämistavoitteisiin. Pyrkimyksenä on tässä raportissa kuvata toimintasuunnitelmissa esille tulevia kriittisiä kohtia ja vahvuuksia sekä antaa kehittävä palautetta alkaneesta kehittämisestä. Toimintasuunnitelmista on lisäksi poimittu esimerkkejä toimenpiteistä ja käytännöistä, joita kouluissa ja paikkakunnilla on suunniteltu/ suunnitteilla paikallisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

Tiivistetysti toimintasuunnitelmien arvioinnissa tavoitteena oli tarkastella:

1. Paikallisia tavoitteita, joilla pyritään parantamaan oppilaanohjauksen laatua
2. Konkreettisia käytäntöjä ja toimenpiteitä oppilaanohjauksen laadun parantamiseksi

Raportti on jäsenetty ohjauksen kehittämiselle esitettyjen kansallisten tavoitteiden ja linjauksien mukaan (OPM 2007; Kasurinen 2008; Kasurinen & Karjalainen 2006), joita esitellään seuraavassa

luvussa. Toimintasuunnitelmista on lisäksi poimittu kehittämistä havainnollistavia esimerkkejä ja hyviä käytäntöjä.

1.2 Kansalliset kehittämistavoitteet

Opetusministeriö on asiakirjoissaan¹ esittänyt oppilaanohjauksen kehittämistavoitteita sekä erityisiä kohteita seuraavasti:

Perusopetuksen vuosiluokkien 6-9 opinto-ohjaus ja ammatinvalinnan ohjaus

Tavoitteena on kehittää perusopetuksen oppilaanohjausta, jonka tehtävänä on tukea oppilasta edistämään opiskeluvaiheita ja sosiaalista kypsymistään sekä kehittämään elämänsuunnittelun kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja. Tavoitteena on, että ohjauksen tuella oppilas tekee omiin kykyihinsä ja kiinnostuksiinsa perustuvia ratkaisuja, jotka koskevat opiskelua, koulutusta, arkielämää ja elämänuraa. Oppilaan siirtymistä opintopolun nivelvaiheissa tulee tukea oppilaanohjaajien ja toisen asteen oppilaitosten ohjauksesta vastaavien opinto-ohjaajien sekä opettajien välisellä yhteistyöllä. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004.)

Perusasteella oppilaanohjaus on määritelty kouluissa oppilaanohjaajan, luokanohjaajien, aineen- ja luokanopettajien ja oppilashuoltohenkilöstön päivittäin toteuttamaksi toiminnaksi. Tavoitteet pitävät sisällään myös yhteistyön huoltajien kanssa.

Kunnallinen/alueellinen ohjaussuunnitelma sisältäen käytännön toimenpiteitä ohjauspalvelujen järjestämisestä

Kehittämisen tavoitteena on laatia kuntaan tai alueelle konkreettinen ohjaussuunnitelma, joka mahdollistaa oppilaanohjauksen yhtenäiset käytännöt alueen kouluissa sekä poikkihallinnollisessa yhteistyössä. Tämä on perusteltua perusopetuksen oppilaanohjauksen sisällöistä käsin. Ne edellyttävät verkostotoimintaa kontekstissa, joka on riittävän laaja kattamaan kodin ja koulun yhteistyön, nuoren poikkihallinnollisen psykososiaalisen tuen, työ- ja elinkeinoelämään tutustumisen sekä perusasteen jälkeisen siirtymävaiheen seuraavaan koulutuspaikkaan tai työ- ja elinkeinoelämään. Oppilaanohjauksen sisältöjen täyttyminen edellyttää siis suunnitelmaa, miten yhteistyössä toteutettavat toiminta-alueet järjestetään alueellisena yhteistyönä.

Ohjauspalvelujen jatkumo ja nivelvaiheet

Tavoitteena on kehittää ohjauksen prosesseja siten, että ne muodostaisivat palvelujen jatkumon. Palveluita tulisi kehittää organisaatioista riippumattomasti, poikkihallinnollisesta ja moniammatillisesta näkökulmasta. Kun ohjausta kehitetään oppilas- ja opiskelijälähtöisestä ja koko opintopolun huomioonottavasta näkökulmasta, tarvitaan ohjausjärjestelmään monenlaista osaamista ja asiantuntijuutta hyödyntävää verkostotyötä (Kasurinen 2006). Tärkeää on hahmottaa ohjauspalvelujen jatkumo oppilaslähtöisesti. Oppilaanohjauksen prosessien keskiössä on nuori ja hänen päätöksentekovalmiuksiansa kehittyminen, eivät esimerkiksi yksittäiset organisaatiot. Opetussuunnitelman perus-

¹ Opetusministeriön tiedote oppilaanohjauksen valtionavustuksen myöntämisen perusteista (OPM 2008); Oppilaanohjauksen kehittämistoiminnan tavoitteiden esitleminen koordinaattoritapaamisessa Paasitornissa 25.5.2008

teissa ohjauksen tavoitteena on, että oppilaat saavat **valmiuksia valinta- ja päätöksentekotilanteisiin sekä niitä seuraaviin olosuhteisiin.** (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004.)

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä oppilaanohjauksessa tulisi selkiyttää, koska oppilaiden vanhemmat muodostavat yhden osan oppilaanohjaustoiminnan kokonaisuudessa. Tavoitteena on, että vanhemmat ja huoltajat saisivat riittävästi tietoa sekä välineitä tukea lapsensa tulevaisuuden suunnittelua.

Oppilaiden ja opettajien jatko-opinto- ja työelämä tietouden vahvistaminen

Perusopetuksen oppilaanohjauksessa tulisi kiinnittää huomiota kokonaissuunnitteluun, jonka tuloksena opettajilla ja oppilailla on riittävät mahdollisuudet perehtyä eri jatko-koulutusmahdollisuuksiin sekä työ- ja elinkeinoelämään.

Päätoimisena oppilaan jatko-koulutus- ja työelämä tietouden tarjoajana toimii koulussa ammattiinsa pätevöitynyt opinto-ohjaaja, mutta opettajien tietoon perustuvat käsitykset työelämästä ja jatkokoulutusmahdollisuuksista esimerkiksi oman oppiaineensa sisällä voivat parhaimmillaan tukea nuoren tulevaisuuden suunnittelua.

Arviointi- ja palautejärjestelmät

Edellisten tavoitteiden lisäksi ohjauksen arviointi- ja palautejärjestelmän kehittäminen on nähty tärkeäksi kansalliseksi tavoitteeksi. (Kasurinen 2008; Kasurinen & Karjalainen 2006; Nykänen & Vuorinen 2007.) Vuonna 2002 tehdyssä kansallisessa arvioinnissa on todettu, että oppilaitosten seuranta- ja palautejärjestelmät tuottavat huonosti tietoa oppilaiden opinto-ohjauksen kokemuksista (Numminen ym. 2002). Palautteelle ja eri sidosryhmien kokemuksille on myös annettava tilaa kun kehitetään ohjauspalveluita.

Tieto- ja viestintätekniikan hyödyntäminen ohjauksessa

Oppilaanohjauksen kehittämistavoitteissa ei ole mainintoja tieto- ja viestintätekniikan hyödyntämisen lisäämisestä osana oppilaanohjauksen kehittämistä. Verkko-ohjauksen välineiden kehittäminen on kuitenkin tärkeä osa ohjauspalvelujen saatavuuden kehittämistä. Tieto- ja viestintätekniikan hyödyntäminen parantaa ja monipuolistaa ohjauspalvelujen saatavuutta, helpottaa kodin ja koulun välistä viestintää sekä koulujen sisäistä ja välistä sekä alueellisten ohjausverkostojen välistä tiedotusta ja yhteistyötä. (Nykänen & Vuorinen 2007; OECD 2004; Vuorinen 2004.)

2. Toimintasuunnitelmien kertomaa

Paikallista kunta- ja oppilaitoskohtaisista toimintasuunnitelmista kuvastuu, että kehittäminen on käynnistynyt eriaikaisesti eri kunnissa ja koulutuksen järjestäjillä. Joillakin paikkakunnilla toiminta on saattanut edistyä jo konkreettisten toimenpiteiden tasolle, toiset eivät ole edenneet toiminnan suunnittelua pidemmälle.

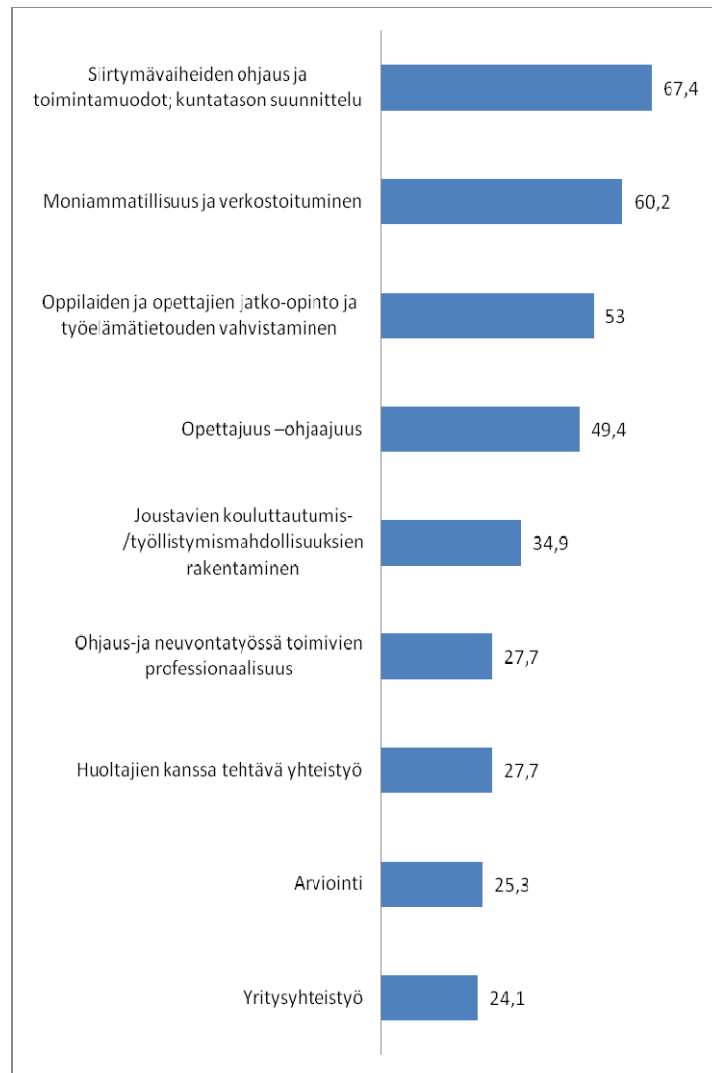
2.1 Yleiskatsaus paikalliseen kehittämistoimintaan

Useissa toimintasuunnitelmissa on käytetty valmiita strukturoituja lomakkeita, jotka ovat olleet saatavilla Opetushallituksen edu.fi-sivuilla. Toinen lomakkeista on ohjannut kuntia ja oppilaitoksia jäsentämään 1) keskeisiä toimijoita 2) oppilaanohjauksen tilannetta ja vahvuuksia ja heikkouksia, 3) kehittämisen tavoitteita, 4) konkreettisia keinoja päästä tavoitteisiin sekä 5) toiminnan arviointia. Toinen lomake on koskenut kehittämisen aikataulua.

Alkuperäisiin kehittämissuunnitelmiin (ks. Mäkinen 2008) verrattuna suuressa osassa toimintasuunnitelmista oli kehittämistä jäsennetty syvemmin ja konkreettisemmin aika- ja toimijaresurssien osalta. Vaihtelua varsinaisten tavoitteiden ja toimenpiteiden kuvaamisessa oli kuitenkin riippuen siitä, kuinka kattavasti toimintaa oli kuvattu alkuperäisessä hankesuunnitelmassa. Samalla tavoin kuin alkuperäisissä kehittämissuunnitelmissa myös täsmennetyt suunnitelmat olivat laajuudeltaan vaihtelevia. Suppein oli 1-sivuinen, kun taas laajimmat 20-sivuisia dokumentteja. Joidenkin suunnitelmien liitteinä oli toiminnan budjettisuunnitelma, projektipäiväkirja, alkuperäinen hankesuunnitelma ja/tai tarkentava selvitys esimerkiksi kuvausta aiemmasta toiminnasta.

Vahvuuksien ja heikkouksien paikallisessa tarkastelussa oli selvitetty koulutukseen hakeutuvien ja hakeutumattomien määriä, koulutuspaikkojen määriä sekä määritelty koulutuspaikkoja ja joustavia toimintamuotoja, jotka vastaisivat oppilaiden koulutustoiveita ja ohjaustarpeita. Henkilöresursseista oli arvioitu alueen tai koulun moniammatillisten toimijoiden määriä ja monipuolisuutta, paikallisen yhteistyön astetta sekä opinto-ohjaajien lukumäärää kunnassa tai kouluissa suhteessa oppilasmääriin. Tarkasteluissa esiintyi vaihtelevasti mainintoja olemassa olevasta perusopetuksen oppilaanohjauksen toteuttamissuunnitelmasta tai sen puuttumisesta. Toimintasuunnitelmista jäi kuitenkin epäselväksi, tarkoitetaanko käsitteellä ”ohjaussuunnitelma” opetussuunnitelmassa oppilaanohjausta käsitteleviä osioita vai tarkennettua työn- ja vastuunjakoa jäsentävää oppilaanohjauksen toteuttamissuunnitelmaa. Vahvuuksista ja heikkouksista oli jäänyt vähäiselle tarkastelulle tietoverkkojen hyödyntäminen ohjauksessa, työelämäyhteistyön arviointi ja esimerkiksi vanhempien ja oppilaiden kokemukset.

Kokonaisuudessaan toimintasuunnitelmissa esiintyvissä kehittämistavoitteissa on paikannettavissa oppilaanohjaukselle asetettuja erityisiä kansallisia kehittämiskohteita. Tavoitteet kohtaavat kuitenkin vaihtelevasti konkreettisia toimenpiteitä. Eniten toimintasuunnitelmissa esiintyvistä tavoitteista toistui koko perusasteen kattava **kuntatason perusopetuksen oppilaanohjauksen toteuttamissuunnitelman** rakentaminen sekä perusasteen **ala- ja yläkoulun välisen siirtymävaiheen yhteistyön** kehittäminen (kuvio 1).

Kuvio 1. Toimintasuunnitelmissa ($f = 83$) mainitut suoraan kansallisiin tavoitteisiin peilaavat toimenpiteet prosentteina

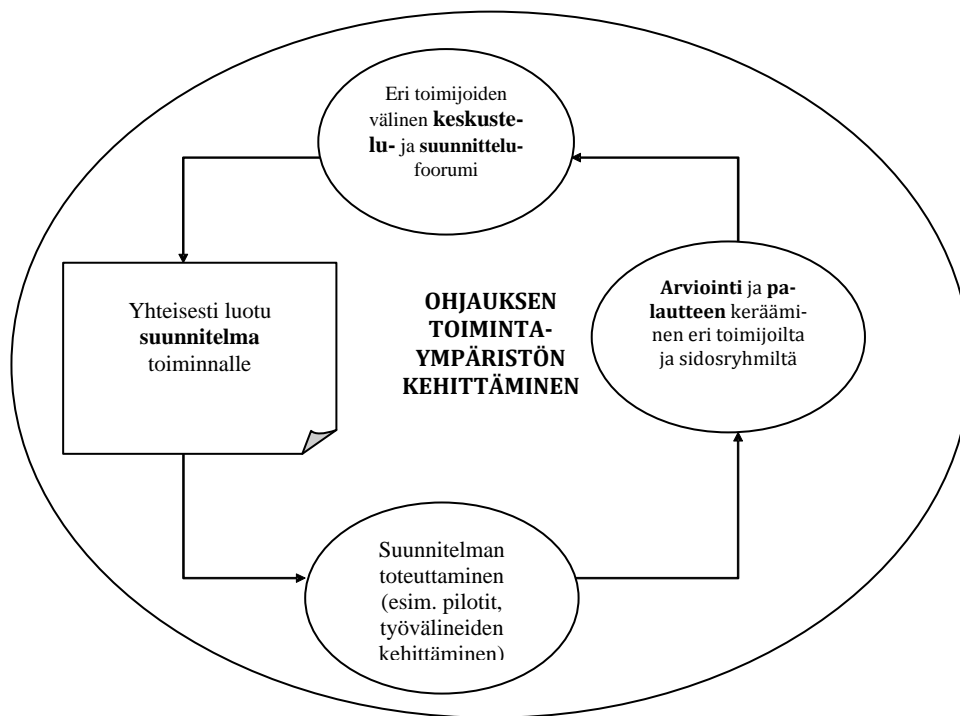
Sen sijaan vähemmän oli kuvattu konkreettisia toimenpiteitä siitä, miten **toiminnan vaikuttavuutta arvioidaan** ja toisaalta miten **eri toimijat paikkakunnalla sitoutetaan kehittämistoimintaan ja yhteistyöhön**. Oppilaiden ja vanhempien sekä opettajien saaminen mukaan kehittämisprosessiin edellyttää tilan luomista yhteiselle suunnittelulle ja eri edustajien kuulemiselle. Keinoja saada aikaan yhteistä keskustelua ovat muun muassa kyselyt ja eri näkemysten esille tuominen esimerkiksi yhteisissä suunnitteluseminaareissa. Kehittämisen eteneminen eri toimijoiden yhteisenä asiana edellyttää, että kaikki toimijat sekä näiden palvelujen käyttäjät ovat mukana eri toimintamallien ja käytäntöjen luomisessa.

Ohjauksen toimintaympäristön organisoimista ja lujittamista tukevat yleensä jo olemassa olevat alueelliset palvelurakenteet ja yhteistyömallit. Yhtenäisen nuorten alueellisia ohjaus- ja neuvontapalveluja koskevan säädöstaustan puuttuessa haasteena on kuitenkin luoda paikallisista resursseista eri toimijoiden väliin yhteiset tavoitteet sekä käsitteelliset, hallinnolliset ja sopimukselliset puitteet.

Eri hallinnonalojen asiantuntijoiden ja ammattilaisten joukon tuominen samalle keskustelufoorumille on haasteellinen tehtävä, sillä kaikilla on hallinto- ja organisaatiotaustastaan riippuen eri intresse-

jä ohjauspalvelujen toimivuudelle. Intressit liikkuvat laajasti koulutus-, työvoima- ja aluepoliittisista strategioista aina ruohonjuuritason oppilaan kasvuympäristön ja sosiaalisen hyvinvoinnin turvaamiseen. Lähtökohtia yhteistyölle voidaan hakea luotettavaan tietoon perustuvista tavoitteista. Yhteisesti linjattujen tavoitteiden turvin nuorten ohjauspalveluja on mahdollista toteuttaa systemaattisesti eri hallinto- ja organisaatorakenteita läpäisevinä kokonaispalveluina.

Alueellisen toimintaympäristön ylläpitäminen edellyttää toiminnan jatkuvaa kehittämistä. Toimintaympäristön seurantaan sisältyvät säännölliset yhteiset keskustelufoorumit, suunnitelman implementointi toiminta-alueelle, arviointi ja suunnitelman päivittäminen palautteen pohjalta, mitä voidaan havainnollistaa seuraavasti (kuvio 2):

Kuvio 2. Ohjausympäristön kehittäminen yhteistyössä (Mäkinen 2008)

Toimintasuunnitelmien perusteella kehittämisen taustalle tarvitaan nykyistä enemmän tietoa ja näkemyksiä nuorilta ja heidän vanhemmiltaan. Kehittämisen edetessä on hyvä perustella toimintaa vahvemmin siitä näkökulmasta, miten ohjaustoiminnan kehittäminen – oli se sitten koulun sisäistä, kouluverkostojen välistä tai moniammatillista ja poikkihallinnollista yhteistyötä – palvelee nuoria ja heidän perheitään. Nuorten ohjauspalveluja ja nivelvaiheen palveluja koskevassa tutkimuksessa keskeisenä tavoitteena on nähty nuorten asiakkaiden ja heidän kanssaan työskentelevien näkökulman huomioiminen aiempaa selvemmin palveluiden kehittämisessä. (Mm. OECD 2004; Numminen 2002; Pietikäinen 2007.)

2.2 Toimintasuunnitelmissa kuvatut tavoitteet ja toimenpiteet

2.2.1 Oppilaanohjauksen arviointi- ja palautejärjestelmät

Oppilaanohjauspalvelujen arviointia aiotaan toteuttaa kehittämistoiminnan aikana tai loppuvaiheessa. Arvioinnin indikaattoreista mainittavimpia ovat oppilaiden toiselle asteelle sijoittumisen määräl-

linen seuranta, kyselyt oppilaille ja vanhemmille, vanhempien osallistujamäärät eri ohjaustilaisuuksiin, yhteiset ohjaustoiminnan arviointiin liittyvät keskustelufoorumit, täydennyskoulutuksiin osallistuvien henkilöiden määrät ja palautteet. Lisäksi arviointimenettelyistä mainitaan kehittämistoiminnan ohjausryhmän toteuttama toiminnan loppu- ja väliarviointi.

Arvioinnissa tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota nuorten ja vanhempien osallistumiseen palvelujen kehittämisen ja arviointiin. Tällä hetkellä oppilaanohjaukseen arviointiin liittyen ei kerätä tarpeeksi tietoa palvelujen toimivuudesta itse palvelujen käyttäjiltä – nuorilta heidän vanhemmiltaan. Jatkossa eri hallinnonalojen edustajien ja eri yhteistyötahojen kokemuksia olisi hyvä saada hyödynnettyä oppilaanohjauksen kehittämisessä.

Seuraavassa on poimintoja käytännöistä, joissa hyödynnetään ohjaukseen liittyvää arviointi- ja palautetietoa:

HYVÄ KÄYTÄNTÖ: KAUPUNKITASOINEN OPPILAANOHJAUKSEN TILAN ARVIOINTI (Tampere oppilaanohjauksen tila 2002 -raportti)

Opinto-ohjauksen itsearviointikysely toteutettiin [vuonna 2004 ja 2008] Opetushallituksen tekemän itsearviointi-lomakkeiston avulla. Lomakkeiston lähtökohtana on ollut koulutukselle ja oppilaanohjaukselle asetetut tavoitteet koululainsäädännössä ja opetussuunnitelmassa. Kyselyn tavoitteena oli selvittää koulun käytännön ohjaustoimintaa. Kyselyssä arvioitiin mm. opinto-ohjauksen saatavuuteen, tarpeellisuuteen, ohjausjärjestelmän toimivuuteen, selkeyteen ja oppilaiden tyytyväisyyteen kuvaavia asioita. Ennen varsinaista vastaamisajankohtaa opinto-ohjaajille järjestettiin yhden iltapäivän koulutus koskien sähköisen kyselyn toteuttamista. Kysely suunnattiin 9. luokan oppilaille, opinto-ohjaajille ja rehtoreille. Jokaiselle ryhmälle oli oma lomakkeensa. Kyselyn jälkeen rehtoreille ja opinto-ohjaajille lähetettiin muutama täsmentävä lisäkysymys koskien opinto-ohjauksen itsearviointikyselyä ja sen pohjalta tehtyjä havaintoja.

HYVÄ KÄYTÄNTÖ: KYSELY OPPILAILLE JA VANHEMMILLE (Lempäälä)

Oppilaille on tehtävä kyselyjä koskien heidän käsityksiään nykyisestä ohjauksesta ja toiveitaan ajatellen ohjauksen kehittämistä. Kyselyt voisivat olla nettipohjaisia (Helmi-järjestelmä eli sähköinen ”reisuvihko”?) tai sitten ne tehdään vaan perinteisesti oppitunnilla paperilla. Yläkoulujen oppilaskunnilta voi pyytää lausunnon asiasta – kuten myös nuorisovaltuustolta. Tällöin saadaan ehkä suoraan jonkinlaisia kehittämisohjelmiakin

Myös huoltajilta on saatava em. tiedot, ja parhaiten siihen ehkä kävisi em. Helmi-järjestelmä. Lisäksi voidaan hyödyntää erilaisia vanhempainiltoja ja yksittäisiä arviointikeskusteluja. Internet-sivustolle voidaan sijoittaa keskustelupalsta huoltajia varten tai linkki sähköiseen kyselyyn.

HYVÄ KÄYTÄNTÖ: KYSELY URAVALINTAAN VAIKUTTAVISTA TEKIJÖISTÄ (Kauhava)

Kauhavan yläkoulussa on tehty yhdeksännen luokan päättävälle kysely uranvalintaan vaikuttavista tekijöistä keväällä 06. Tätä kyselyä ja ensi keväänä mahdollisesti tehtävää kyselyä voitaisiin hyödyntää alkutilanteen arvioinnissa ja väliarvioinnissa.

HYVÄ KÄYTÄNTÖ: KYSELY LUOKANVALVOJILLE (Pieksämäki)

Keväällä 2008 tehtiin pienimuotoinen kysely luokanvalvojille heidän työstään. Kyselyn keskeisin tulos oli se, että luokanvalvojan työ on vaativaa vuorovaikutustyötä. Tukea työlle niin koulutuksen kuin keskustelun muodossa kaivattiin.

2.2.2 Opettajien ja oppilaiden jatko-opinto ja työelämätietouden vahvistaminen

Opettajien työelämä- ja ohjaustietouden vahvistamiseksi on suunnitteilla ope-tet -käytäntöjen kokeilua, opettajien vierailuja yrityksiin sekä opettajien ohjaukseen liittyvien tiedollisten ja taidollisten valmiuksien lisäämistä muun muassa koulutuksen avulla. Konkreettisenä toimenpiteenä muun muassa Sallan kunnassa toteutetaan VESO-päivän yhteydessä ”Oppilaanohjaus aineenopetuksessa” -suunnittelupäivä. Tarkoituksena on eri aineenopettajien työryhmissä pohtia miten oppimisen ja opiskelun ohjauksellinen tuki toteutetaan tai voidaan toteuttaa eri oppiaineiden sisällä.

Oppilaiden osalta työelämään tutustumista pyritään monipuolistamaan ottamaan toisen asteen ammatillinen oppilaitos paremmin mukaan työelämään tutustumiseen:

HYVÄ KÄYTÄNTÖ: TYÖELÄMÄJAKSO TOISEN ASTEEN OPPILAITOKSESSA (Lempäälä)

Työelämään tutustumisen osalta on yläkoulun 9. lk:illa hyödyllistä kasvattaa sellaisten TET -jaksojen määrää, jotka osittain tai kokonaan tapahtuvat jossakin oppilasta kiinnostavassa toisen asteen oppilaitoksessa. Kiinnostus voidaan selvittää oppilaiden kanssa käytävien keskustelujen pohjalta. Ja tällöin kysymyksessä olisi lähinnä tulevaisuudesta epävarma ammatilliselle toiselle asteelle suuntautuva nuori.

Lisäksi kehitetään edelleen laajennettuja työelämäjakson toteuttamismuotoja. Laajennetuissa työelämäjaksoissa harjoittelun pituus on laajempi, ja yhteistyötahoina toimivat työnantajien lisäksi usein myös paikallinen työpaja:

HYVÄ KÄYTÄNTÖ: LAAJENNETUT TYÖELÄMÄJAKSOT

Joustavalla lisäluokalla eli 10. luokalla säilytetään nykyinen 4 x 1.5-2 viikkoa -tyyli, joka merkitsee n. 30-40 TET-päivää.

Alakoululaisten työelämään tutustumista kehitetään edelleen yhden tai kahden päivän mittaisina tutustumisjaksoina:

HYVÄ KÄYTÄNTÖ: ALAKOULUN TYÖELÄMÄÄN TUTUSTUMINEN

Alakoulun puolella on suunnitelmissa käynnistää 6. lk:n oppilaiden TET-toiminta, joka olisi noin yksipäiväinen tutustuminen huoltajan työpaikkaan tai johonkin yritykseen.

HYVÄ KÄYTÄNTÖ: TYÖELÄMÄÄN TUTUSTUMINEN KUMMIYRITYKSESSÄ (Iisalmi):

Jokainen 6. luokan oppilas käy yksin tai pareittain päivän tutustumassa 6. luokan kummiyrityksessä.

Opettajien työelämään tutustumista pyritään lisäämään paikkakunnittain vaihtelevasti esimerkiksi seuraavasti:

HYVÄ KÄYTÄNTÖ: OPETTAJIEN TET (Lempäälä):

Siirrytään opettajien työelämään tutumisessa harvinaisista erikoistapauksista käytäntöön, jossa jokaisella opettajalla on mahdollisuus kohtuullisen jonotusajan puitteissa päästä tutustumaan 2-4 päiväksi itselleen mielekkäiden koulun ulkopuolisten työpaikkojen nykypäivään. Oppilaitoksessa hoidetaan sijaisjärjestelyt.

HYVÄ KÄYTÄNTÖ: OPETTAJIEN TET (Pori):

Opettajat osallistuvat [TET:iin] nykyistä laajemmin, koska ne sijoitetaan koeviikkojen yhteyteen ja niihin voidaan osallistua työaikana.

Toimintasuunnitelmien perusteella organisoiduimmin opettajien työelämään tutustumista kehitetään Helsingin kaupungissa. Ohessa otteita Helsingin opettajien työelämään tutustumisen suunnitelmasta:

HYVÄ KÄYTÄNTÖ: OPETTAJIEN TET (Helsinki):

OPE-TET pyritään kehittämään käytäntönä, jossa sijaiskuluja ei tule. Opettaja on itse yhteydessä organisaatioon, johon hän haluaa TET-jaksolle. TET-paikan hankkimisessa tukena toimii pääkaupunki-seudun TET-tori (www.pkstet.fi), josta voi selata OPE-TETiin ilmoittautuneita yrityksiä/työpaikkoja. Opettaja voi myös olla itse yhteydessä muihin kiinnostaviin työnantajiin. TET-paikka voi olla yritys, järjestö, säätiö, viranomainen tms.

Tavoitteena on, että opettaja saisi TET-jaksolta uusia virikkeitä oman opetuksensa kehittämiseen ja päivittäisi omat tietonsa tutustumiskohteena olevasta toimialasta ja työelämästä koulun ulkopuolella. TET-jakson jälkeen opettaja voi myös kutsua yrityksen edustajan koululle puhumaan toimialastaan ja sen tarjoamista mahdollisuuksista.

Käytännössä opettajan tutustumisjakso on havainnointia, keskusteluja, mahdollisiin palavereihin osallistumista ja mahdollisuuksien mukaan työskentelyä sopivissa tehtävissä. Työskentely tapahtuu yhdessä yrityksen yhteyshenkilön kanssa.

2.2.3 Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Kodin ja koulun yhteistyötä pyritään lisäämään järjestämällä vanhemmille mahdollisuuksia osallistua nuorten henkilökohtaiseen oppilaanohjaukseen. Käytössä olevia toimintamalleja tähän ovat luokanvalvojan vuosittainen vanhempainvartti -keskustelu yhdessä oppilaan ja hänen vanhempiansa kanssa. Opinto-ohjaajan, oppilaan ja vanhempien kanssa käydyt yhteiset keskustelut ovat vaihtelevasti vakiintunut käytäntö kouluissa. Oppilaanohjaukseen liittyvää viestintää kodin ja koulun välillä pyritään lisäämään vanhempainilloilla ja esimerkiksi tietoverkkojen avulla (esim. Tampereen TET-sivustot; Kokemäki ja sähköinen reissuvihko).

HYVÄ KÄYTÄNTÖ: VANHEMPAINKOULU (Kemi ja Keminmaa)

Kodin ja koulun välistä yhteistyötä kehitetään valmistelemalla alueellinen vanhempainkoulu yhteistyössä vanhempainyhdistysten sekä kansalais- ja työväenopistojen kanssa esimerkiksi kutsumalla vetovoimaisia luennoitsijoita luennoimaan ajankohtaisista kasvatukseen liittyvistä aiheista. Perinteisten vanhempainiltojen lisäksi järjestetään vanhempainvartteja ja muita erilaisia tapaamismuotoja.

2.2.4 Ohjaus- ja neuvontatyössä toimivien opinto-ohjaajien ammattitaito

Vuoden 2004 perusopetuksen opetussuunnitelmien mukaiset linjaukset oppilaanohjaustoiminnasta koko koulun läpäisevänä toimintana ovat merkinneet ohjaus- ja neuvontatyössä olevien tehtävänkuvan muutosta. Tähän liittyen kehittämisen puitteissa pyritään opinto-ohjaajan tehtävänkuvan selkiyttämiseen:

Nykyään opinto-ohjaajille liitetään uusia ja haastavia työtehtäviä. Erityisen tärkeä on pitää huolta siitä, ettei opinto-ohjaajien työkuorma kasva liian suureksi ja että se työ, joka opinto-ohjaajien odo-

tetaan tekevän, mahtuu opinto-ohjaajien kokonaistyöaikaan. Uusien tehtävien kohdalla tulee käydä keskustelua siitä, mitä tehtäviä opinto-ohjaajat vastaavasti jättävät pois--. (Kiimingin kunta.)

Ohjaus- ja neuvontatyössä toimivien opinto-ohjaajien ammattitaidon ylläpitämiseen pyritään kehittämään pysyviä täydennyskoulutusmalleja oppilaanohjaukseen liittyvien tietojen ja taitojen päivittämiseksi (esim. Oulu, Tampere).

Ohjaus- ja neuvontatyössä toimivien ammattitaitoon sisältyy entistä enemmän kykyä toimia konsultoi-
toivissa ohjaustehtävissä koulussa ja verkostotyön taitoja. Näihin liittyen tulisi pyrkiä suunnittelemaan täydennyskoulutusta, jossa on mukana verkoston eri tahojen ja hallinnonalojen edustajia. Oppilaanohjaajien verkostomaisuuteen liittyviä taitoja voivat olla muun muassa taidot hahmottaa omaa ydinasiatuntijuutta ja konsultaation tarpeita suhteessa muihin moniammatillisen verkoston jäseniin.

2.2.5 Oppilaanohjaukseen liittyvien verkostojen kehittäminen

Oppilaanohjauksen seudullisen verkostoitumiseen pyritään kirkastamalla yhteisiä tavoitteita, jotka lähtevät selkeästi seudullisista intresseistä käsin:

”Käytännön työn tasolla Mikkelin seudulla on todettu, että oppilaanohjauksen kehittäminen tulevaisuuden haasteita ja tarpeita vastaavaksi edellyttää seudullista ohjausjärjestelmää, jolloin seudun perusopetus kokonaisuutena on yhteistyökumppanina niin toiselle asteelle, työelämään kuin muihin hallintokuntiin ja viranomaisiin päin.--- Näin kokonaisuudesta muodostuu hallittu ja ohjattavissa oleva, ja lisäksi se vahvistaa oppilaiden ja opiskelijoiden tasa-arvoisuutta ohjauspalvelujen saatavuuden suhteen asuinpaikasta tai -kunnasta riippumatta.”

Yhteistyöhön pyritään lisäämällä verkostofoorumeita eri hallinnonalojen edustajien kanssa. Verkostomaisuutta lisää eri hallinnonalojen edustajien vieraileminen ja kuuleminen oppilaanohjauksen kehittämisen ydintiimien tapaamisissa. Alueelliseen verkostomaisuuteen liittyen esimerkiksi Jyväskylässä kehitetään seudullista koordinoivan ja konsultoivan opinto-ohjaajan tehtäväkuvaa. Kehittämistoiminnassa pyritään koordinointiin muiden paikallisten kehittämistoimijoiden kanssa (esim. Turku, Espoo, Tampere).

Mainituista yhteistyöverkostoissa on kuitenkin vaihtelevasti mukana eri hallinnonaloja. Oppilaanohjaukseen liitettävä poikkihallinnollisuus saattaa olla pienimuotoisimmillaan oppilashuoltoon liittyvää yhteistyötä. Vähemmän on kuitenkin esimerkkejä laajemmista paikallisista verkostoista, jossa kohtaisivat säännöllisesti eri koulujen edustajia sekä edustajia opetustoimesta, sosiaali- ja terveystoimesta, nuorisotoimesta ja työ- ja elinkeinohallinnosta. Eri edustajien puuttuminen johtaa näiden näkökulmien puuttumiseen palvelujen kokonaissuunnittelussa. Eri hallinnonalojen edustus olisi tärkeää, kun paikallisena kokonaisuutena suunnitellaan nuorten koulutukseen, työelämään ja hyvinvointiin liittyviä palveluita.

Eri kunnissa on luotu sähköinen viestintäkanava kehittämisen eri toimijoiden keskinäiseen tiedottamiseen. Tämä voisi jäädä pysyväksi viestintäkanavaksi ja siten yhdeksi verkostotoiminnan työvälineeksi:

HYVÄ KÄYTÄNTÖ: KESKINÄINEN VIESTINTÄ JA TIEDOTUS (Sallan kunta)

Paikallisen hankkeelle on laadittu omat tiedotussivut PedaNet – oppimisalustalle. Sivulla on myös linkki opettajakeskusteluun, jossa kaikki kunnan opettajat, ohjausryhmän- sekä kehittämisryhmänjäsenet voivat käydä keskustelua oppilaanohjauksesta. Keskustelusivulla on 7 erilaista keskusteluteemaa. Teemat vaihtuvat noin kolmen viikon välein.

Verkostoitumista tulisi pyrkiä toteuttamaan myös opetuksen järjestäjien tasolla liittyen oppilaanohjauksen eri sisältöihin. Juupajoella ja Orivedellä pyritään yhteistoiminnallisuuden lisäämiseen ja hyvien käytäntöjen jakamiseen.

HYVÄ KÄYTÄNTÖ: VIERAILUT TOISIIN KUNTIIN JA OPPILAITOKSIIN (Juupajoen ja Oriveden kunta)

Opetushenkilöstö vierailee ja käy tutustumiskäynnillä toisissa oppilaitoksissa. Tutustutaan Tampereen OPE-TET malliin, jonka pohjalta sovelletaan Juupajoen ja Oriveden malli.

2.2.6 Siirtymä- ja nivelvaiheiden kehittäminen

Nuorten nivelvaiheen palveluja koskevissa tutkimuksissa (esim. Pietikäinen 2007) nuorten tukemisen edellytyksiksi ovat jäsentyneet 1) sektorijattelun ylittäminen, 2) moniammatillinen yhteistyö, 3) palvelujen koordinointi, 4) nuorten tilanteita koskevan seurantatiedon kerääminen, 5) palvelukynysten madaltaminen, 6) joustavat koulutusratkaisut ja 7) nuoren kokonaiselämäntilanteen tunteminen

Tärkeinä nivelvaiheen toimintaperiaatteina nähdään puolestaan varhainen puuttuminen, palveluohjaus ja palveluista toiseen ”saattaen vaihtaminen”. Keskeisenä pidetään palvelujen tarjoamista pääasiassa normaalipalvelujen puitteissa: koordinoimalla ja tiivistämällä eri hallinnonalojen välistä yhteistyötä.

Siirtymä- ja nivelvaiheiden toimintamallit ja käytännöt ovat kehittämisen keskiössä lähes jokaisella paikkakunnalla. Keskeiseksi haasteeksi toimintasuunnitelmien perusteella voi mainita yllä olevista erityisesti eri sektorien kanssa tehtävän yhteistyön aikaan saaminen paikkakunnilla. Useissa suunnitteluryhmissä on puutteita eri sektorien edustuksesta. Esimerkkinä työ- ja elinkeinohallinnon edustus on oppilaanohjauksen suunnittelutyössä vaihtelevasti mukana. Paikallisesti tulisi kiinnittää huomiota eri toimijoiden ja palvelujen kokonaiskartoittamiseen alueella. Lisäksi oppilaitosverkostojen välinen yhteistyö tulisi varmistaa. Seuraavassa esimerkkejä organisaatio- ja sektorirajoja ylittävästä ohjaustoiminnasta:

HYVÄ KÄYTÄNTÖ: LEIRIKOULU TULEVAN LUOKAN KANSSA (Lempäälä)

Alaluokilta yläkouluun tullessa Lempäälässä on käytössä erilaisten tilaisuuksien sarja, jonka kautta tuleva 7. lk:n perusopetusryhmä on jo 6. lk:n keväällä yläkoulussa muutamilla oppitunneilla ja viettää leiripäivän tulevan luokanvalvojansa kanssa. Alakoulu-yläkoulu siirtyminen, jossa tieto tulevasta yläkoulun perusopetusluokasta on saatavilla jo keväällä tutustumistahtumissa ja leiripäivänä.

HYVÄ KÄYTÄNTÖ: TULEVAISUUSTISKI (Helsinki)

Jälkiohjauksessa perusopetuksen ja toisen asteen nivelessä toimii Tulevaisuustiski. Sieltä pyritään ohjaamaan opiskelupaikkaa vaille jääneet nuoret jatko-opintoihin tai työharjoitteluun.

HYVÄ KÄYTÄNTÖ: OHJAUSPISTE (Nakkila)

Perustetaan kuntaan ohjauspiste, jossa on saatavilla ammatinvalintapsykologin, kelan, opinto-ohjaajan ja oppilashuollon ohjaajan palvelut sekä tietopalvelu. Palvelupiste sijoitetaan esim. kirjasto-tilojen yhteyteen, jolloin ainakin tietopalvelu toimii jatkuvasti. Muut toimijat päivystävät sovitun aikataulun mukaan, myös ajanvarauksia voi tehdä.

Nivelvaihetta ja siirtymiä tukevia palveluja suunniteltaessa on tärkeä korostaa, että nuorten siirtymävaiheen tukemista ei ole suoraviivaisesti koulutus- ja työelämän piiriin sijoittaminen. Joustavat ratkaisut, jotka edistävät nuorten sosiaalista osallistumista, toimijuutta ja elämänhallintaa ovat usein edellytys sille, että pysyviä koulutus- ja työelämämahdollisuuksia voidaan suunnitella tai että niiden vaikutukset olisivat kestäviä. Katkeamattomiin palvelupolkuihin pyrkimisen tavoitteena on estää nuoria jäämästä palvelujaksojen välisille katvealueille. (Esim. Karjalainen & Blomgren 2004; Karjalainen & Sarvimäki 2005; Linnossuo 2004; Liukko 2006; Numminen ym. 2002; Paju & Vehviläinen 2001; Suikkanen ym. 2004; Vehviläinen 2006.)

2.2.7 Perusopetuksen oppilaanohjauksen suunnitelman rakentaminen

Oppilaanohjauksen kehittämisen yhtenä tavoitteena on perusopetuksen 6. -9. luokkien oppilaanohjauksen toteuttamissuunnitelman luominen, missä kuntien liikkeellelähtö on ollut vaihtelevaa. Esimerkiksi Tampereella on syksyllä järjestetty yhteinen suunnitteluseminaari, johon osallistuivat kaupungin opinto-ohjaajat, rehtorit, aluerehtorit sekä perusopetuksen hallinto. Seminaarin tavoitteena oli yhdessä mallintaa perusasteen oppilaanohjauksen toiminnan tavoitteet sekä sisällöt alakoulussa ja yläkoulussa sekä näiden välisessä siirtymävaiheessa.

Kuntakohtaista suunnitelmaa rakennettaessa on tärkeää, että keskeiset toimijat ja sidosryhmät ovat mukana toiminnan suunnittelussa. Näitä ovat tavoitteissa mainittu koulutoimi, sosiaali- ja terveystoimi, nuorisotoimi sekä työ- ja elinkeinotoimi. Opetushenkilöstön osallistaminen palvelujen suunnitteluun on tärkeää. Tähän liittyen esimerkiksi Sallan kunnassa toteutetaan ensi keväänä aineenopettajien yhteinen suunnittelupäivä, jonka tarkoituksena on selkiyttää oppilaanohjauksen tavoitteita ja sisältöjä aineenopetuksessa.

Kuntakohtaisen suunnitelman keskiössä tulisi lakien, normien ja julkisten linjausten lisäksi huomioida riittävästi paikkakunnan nuoren väestön eriävät ohjauksen ja tuen tarpeet. Näiden tarpeiden selvittämiseen tulee turvata riittävät työresurssit toiminnan suunnittelussa. Seuraavassa on esimerkkejä toimintasuunnitelmien kuntakohtaisista tavoitteista:

HYVÄ KÄYTÄNTÖ: KOULUKOHTAINEN OPPILAANOHJAUSUUNNITELMA (Kontiolahti)

Oppilaanohjauksen suunnitelma on viimeksi tehty opetussuunnitelmien uudistamisen yhteydessä (v. 2004). Tämä toimii hyvänä perustana alkavalle kehittämistyölle, jonka kautta suunnitelmaa päivitetään ja samalla tehdään koko kunnan ohjaustyön kattavaa suunnitelmaa

HYVÄ KÄYTÄNTÖ: KOULUKOHTAINEN OPPILAANOHJAUSUUNNITELMA (Turku)

Koulun ohjaussuunnitelmassa kuvataan koulun ohjaustyönjakoa, miten tet-harjoittelun ohjaustyö toteutetaan sekä mitä ennaltaehkäisevää, oppilaan elämänhallintataitoja ja yritteliäisyyttä kehittävää ohjaustoimintaa on koulussa. Koordinoidusti johdettu oppilaskuntatyö voi olla yksi ohjaussuunnitelman keskeinen rakenneosana. Suunnitelmassa esitetään myös se, miten yritysvierailut ja oppilaitosvierailut toteutetaan koulussa.

2.2.8 Oppilaanohjauksen kuntakohtainen ja alueellinen suunnitelma

Oppilaanohjauksen kuntakohtaisessa ja alueellisessa suunnitelmassa lähtökohtana on oppilaanohjauksen toiminnan hahmottaminen aluekontekstissa, jossa ovat mukana alueen muut koulut ja oppilaitokset, sekä nuorten ohjaus- ja tukipalvelut. Tämä alueellinen suunnittelu ja toiminnan toteuttami-

nen yhdessä eri organisaation ja hallintokuntien edustajien kanssa on kohdannut monilla paikkakunnilla useita haasteita. Yhteissuunnittelun ongelmat ovat liittyneet pääosin eri organisaatioiden eriäviin käytäntöihin, tiedottamisen ja viestinnän puutteellisuuteen. Nämä ovat johtaneet eri toimijoiden päällekkäiseen työhön. Yhtenä haasteena on seututason kehittämisen puutteelliset ohjaus- ja koordinoitukäytännöt. Tähän liittyen jatkossa tulisi kiinnittää enemmän huomiota seudun eri kuntien keskinäiseen tiedottamiseen sekä kuntatason ja seutusuunnittelutason väliseen tiedotukseen.

Oulun seututason oppilaanohjauspalvelujen kehittämisessä on pyritty seuraavalla tavalla huomioimaan seudullisen ja kuntakohtaisen suunnittelun tasot sekä seudun yhteiset ja kuntien erilliset kehittämisen osa-alueet:

HYVÄ KÄYTÄNTÖ: SEUTUTASON SUUNNITTELU (Oulun seutu)

Päätös oppilaanohjauksen seudullisesta kehittämisestä on tehty seudun kuntien sivistysjohtajista koostuvassa sivistystiimissä. Sitoutuminen ohjauksen kehittämiseen kunnissa ja Oulun seudulla on ylimmän virkamiesjohdon osalta hyvä. Muutamista kunnista käytännön kehittämistyöhön on lähtenyt myös koulun rehtori mukaan.

Seudullista kehittämistyötä tekee kuntien oppilaanohjaajista koostuva kehittämisryhmä, Oulun seudulle palkatut koordinaattori ja projektityöntekijä. Oulun seudun kymmenessä kunnassa toteutetaan omat kuntakohtaiset kehittämissuunnitelmat. Seudulliseen osioon kerätään kuntien jo olemassa olevat ja kehittämistyössä syntyneet hyvät käytännöt. Kehittämistyön aikana tehdään ja toteutetaan kaikille kymmenen kunnan opinto-ohjaajille (n. 40) resurssikartoitus oppilaanohjauksesta ja oppilashuollon palveluista

Toinen esimerkki seututason suunnittelusta on Kaustiselta:

HYVÄ KÄYTÄNTÖ: SEUTUTASON SUUNNITTELU (Kaustisen seutu)

Ohjauksen alueellista kehittämistyötä koordinoiva työryhmä (oporyhmä) tuottaa kuntaryhmien laatimista ohjaustoiminnan kuvauksista yhteisen, seudullisen oppilaan opintopolkua tukevan ohjauksen palvelukokonaisuuden verkkoon, jonne voidaan linkittää kunnallisia ja/tai koulukohtaisia ohjauksen toimintasuunnitelmia, lomakkeita ym. Ohjauksen toimintamallista pyydetään lausunnot ohjauksen eri toimijatahoilta, oppilaiden edustajilta sekä vanhempainneuvostoilta tai vastaavilta ennen mallin hyväksymistä. Tehdään suunnitelma mallin arvioinnin toteuttamisesta.

Mallinnus: Laaditaan kuvaus ohjauspalveluiden toteuttamisesta perusopetusikäisten nuorten opintopolun ympärillä (= ohjauksen toimintamalli).

Kehittämiskohdat: Samalla määritellään ohjauspalveluiden kehittämiskohteet (ohjauksen aukot), joihin rakennetaan toimivat käytänteet mm. vertaisoppimista hyödyntäen.

Tiedotus: Ohjausmallista tiedotetaan kuntatiedotteissa ja paikallislehdissä.

Lisäksi kuntakohtaisen työryhmän jäsenet vastaavat laaditun ohjausmallin tarkemmasta tiedottamisesta omassa toimintaympäristössään.

Palaute: Ohjauksen toimintamallista pyydetään lausunnot ohjauksen eri toimijatahoilta, oppilaiden edustajilta sekä vanhempainneuvostoilta tai vastaavilta ennen mallin hyväksymistä.

Kaupungin ja kuntatason suunnittelussa on pyritty huomioimaan kunnan strategiset linjaukset osana oppilaanohjauspalvelujen suunnittelun viitekehystä. Porin kaupungissa oppilaanohjauksen kehittämistä toteutetaan linjassa kaupungin koulutus- ja työvoimapolitiisiin strategioihin nähden:

HYVÄ KÄYTÄNTÖ: KUNTATASON SUUNNITTELU (Pori)

Porin kaupunginjohtaja on kaupungin työllisyyden ohjausryhmässä esittänyt perustavansa työryhmän, jonka tehtävänä olisi pohtia nuorten hakeutumista toisen asteen koulutukseen ja siellä tapahtuvia kes-

keittämissä. Pyritään hyödyntämään tämänkin työryhmän työtä Porin kaupungin oppilaanohjauksen kehittämisessä.

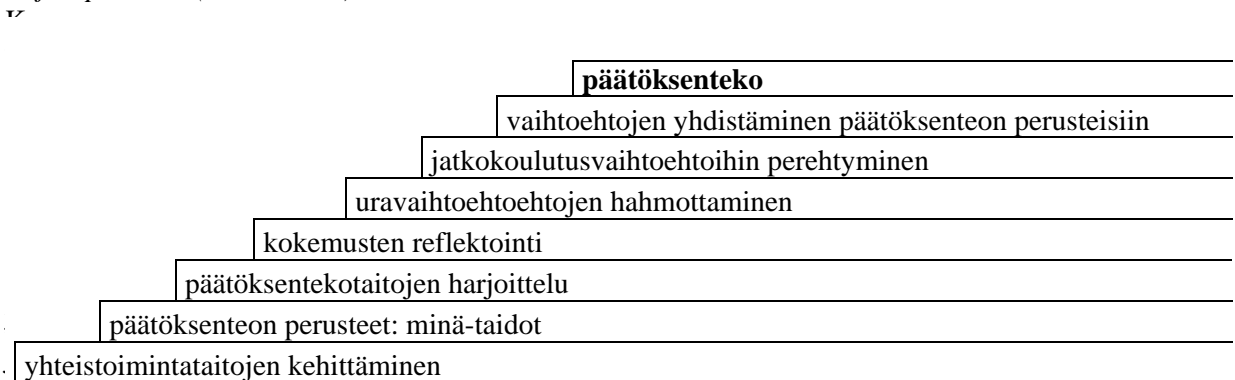
Seuraava tärkeä kuntatason suunnittelussa huomioitava taho ovat alueen koulujen hallinto- ja esi-
miestahot:

HYVÄ KÄYTÄNTÖ: KUNTATASON SUUNNITTELU (Espoo)

*Kuntatasolta kehittämistyössä mukana ohjausryhmässä ja ohjaussuunnitelmaa työstävässä työryhmäs-
sä suomenkielisen tulosyksikön johto ja pilottikoulujen rehtoriedustus ala- ja yläkoulusta sekä lukiosta*

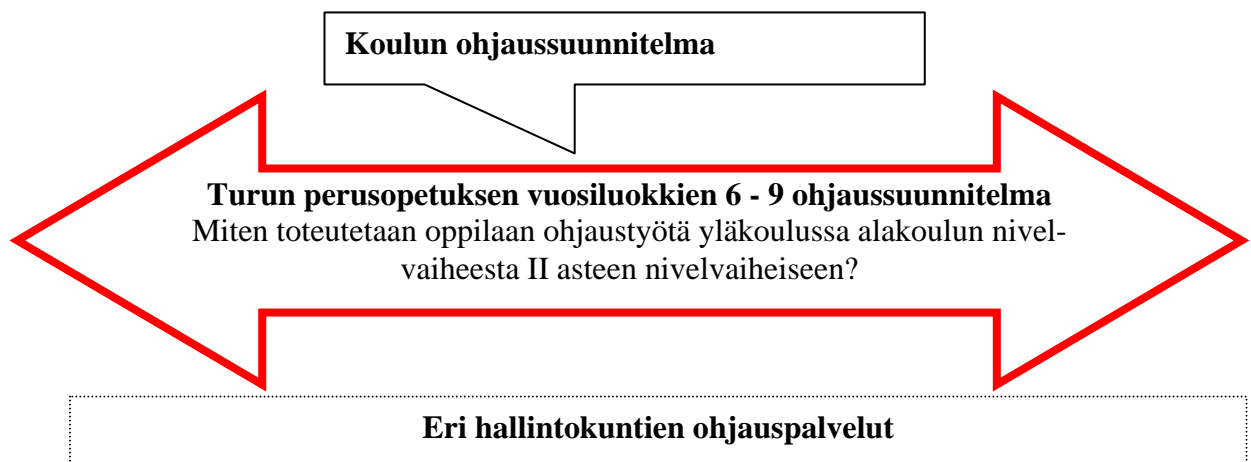
HYVÄ KÄYTÄNTÖ: KUNTATASON SUUNNITTELU (Turku)

*Hanketyön aikana rakennamme oppilaanohjaajien kanssa yhteistyönä mallin oppilaanohjauksen työ-
vaiheista ja sisällöistä. Luokkamuotoisesta ja henkilökohtaisesta ohjauksesta, pienryhmäohjauksesta
ja työelämään tutustumisesta laaditaan jatkokoulutuspaikan valintaan päättyvä prosessi. Samaan
suunnitelmaan kokoamme muiden hallintokuntien ja kolmannen sektorin yläkouluikäisille tarjoamat
ohjauspalvelut. (Ks. Kuvio 1)*

kuvio 1. Ohjausprosessi

*Kehittämistoiminnan aikana kootaan peruskoulun oppilaanohjaajien yhteinen ohjaussuunnitelma.
Suunnitelma on kuvaus oppilaan ohjauksesta ala- ja yläkoulun nivelvaiheesta yläkoulun ja toiseen as-
teen nivelvaiheeseen. Ohjauksen eri työmuotojen sisällön lisäksi suunnitelmassa esitetään yläkou-
luikäiselle suunnatut muiden hallintokuntien ohjauspalvelut (ks. kuvio 2).*

Kuvio 2. Eri hallintokuntien ohjauspalvelut ohjaussuunnitelmien osana

3. Toimesta tuumaan

Toimintasuunnitelmien mukaiset tavoitteet vaihtelivat suuresti konkreettisuudessaan sekä realiteettisuudessaan. Joukossa oli suuri määrä tavoitteita, joiden toteuttaminen on olemassa oleviin aika- ja toimintaresursseihin nähden haastavaa ellei peräti epärealistista. Toiminnan vakiinnuttamisesta ei toimintasuunnitelmissa ollut mainintoja. Käytännön työssä on kuitenkin hyvä ennakoita jo tässä vaiheessa, että vakiinnuttamistyöhön tulee varata riittävä erillinen resurssi ja pohtia vakiinnuttamisen keinoja jatkuvasti kehittämisen edetessä. Toiminnan vakiintuminen edellyttää toimijoiden osallisuutta omien työvälineidensä suunnitteluun, sekä erilaisten muodollisten ja epämuodollisten (esim. koulukulttuurissa) sopimusten tekemistä ja jaettua käsitystä oppilaanohjauksen merkityksestä.

Mainittavia kehittämisen katvealueita ovat tällä hetkellä muun muassa kodin ja koulun yhteistyön kehittäminen sekä yhteistyön kehittäminen laajasti eri hallinnonalojen kanssa. Vaikka toimintasuunnitelmissa oli mainittu joitakin kodin ja koulun yhteistyön kehittämiseen liittyviä tavoitteita, ei niissäkään pyritty konkreettisesti huomioimaan huoltajia varsinaisen ohjausprosessin potentiaalisina osapuolina.

Eri hallinnonalojen vuorovaikutuksen kehittämisen osalta esimerkiksi työhallinnon kanssa tehtävä yhteistyö ei ole sisällynyt monenkaan koulun toimenpiteisiin parantaa työelämäyhteistyötä. Perusasteen siirtymä- ja nivelvaiheiden yhteistyöhön liittyen tarvitaan koulunkohtaisuuden rinnalle laajempaa alueellista ajattelua, jotta paikkakunnan kaikki nuorten tuki- ja ohjauspalvelujen toimijat tulevat huomioiduksi kehittämisessä.

Toimintasuunnitelmien perusteella on vaikea arvioida, miten paljon käytännössä pyritään kehittämään niin sanotun elinikäisen ohjauksen periaatteiden suuntaista toimintaa. Elinikäisen ohjauksen periaatteita on esitetty esimerkiksi sitä koskevassa päätöslauselmassa². Sen mukaan ohjauksella tarkoitetaan toimia, joiden avulla kaikenikäiset kansalaiset voivat määritellä valmiutensa, taitonsa ja kiinnostuksensa missä tahansa elämänvaiheessa, tehdä koulutukseen ja ammattiin liittyviä päätöksiä sekä hallita yksilöllistä kehityskaartaan oppimisessa, työssä ja muussa sellaisessa toiminnassa, jossa valmiuksia ja taitoja opitaan ja/tai käytetään. Ohjauksen suunnittelussa ja arvioinnissa ohjauksen saajat ovat keskeisessä asemassa. Kansalliset arvioinnit (OECD 2004; Numminen ym. 2002) ovat osoittaneet, että perusasteen ohjaus keskittyi perusasteen sisäisiin kysymyksiin ja toisen asteen yhteisvalintaan valmistautumiseen. Ohjaus näytti siis kohdentuvan yksittäisen koulutusasteen sisäisiin kysymyksiin, eli elinikäisen ohjauksen periaatteiden toteutuminen oli heikkoa. Jos ohjaus painottuu nykyisessä oppilaitoksessa ja sitä seuraavassa nivelvaiheessa selviytymiseen, ei riittävästi kiinnitetä huomiota henkilökohtaisen opintosuunnittelun ja elämän- ja urasuunnittelun taitojen kehittämiseen. (Ks. esim. Vanhalakka-Ruoho 2007.)

Elinikäisen ohjauksen linjauksissa ja oppilaanohjauksen holistisessa mallissa korostetaan asiakas- ja oppilaslähtöisyyttä. Palvelujen suunnittelun keskiöön tulisi siis entistä enemmän asettaa palvelujen käyttäjät. Samalla tulisi varmistaa, että ohjaus on läpinäkyvää ja helposti tunnistettavissa: oppilaiden ja nuorten tulisi pystyä tunnistamaan tarjolla olevia erilaisia ohjauspalveluita, menetelmiä ja mahdollisuuksiaan ohjaukseen ja neuvontaan. Ohjauspalvelujen tulisi lisäksi tarjota monipuolisesti ja eri tavoin sellaisina ajankohtina ja sellaisissa paikoissa, että ne vastaavat kansalaisten tarpeita.

² Päätöslauselma on saatavana suomenkielisenä ministerineuvoston sivuilta: <http://register.consilium.eu.int/pdf/fi/04/st09/st09286.fi04.pdf>

Verkkomuotoisten ohjauspalveluiden hyödyntämiseen ja kehittämiseen on mahdollista keskittyä nyt kaavailtua enemmän, vaikka henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen perustuvalla ohjauksella on omat kiistattomat etunsa ja käyttötarpeensa. Tällä hetkellä ohjauksen verkkosivustoja ollaan kehittämässä joillakin paikkakunnilla (esim. Tampere, Helsinki, Oulu) erityisesti osana TET:iä. Lisäksi kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön on kehitetty erilaisia ”sähköisiä reissuvihkoja”. Nämä on kuitenkin mainittu toimintasuunnitelmissa pieninä lisäprojekteina tai jopa sivulauseissa, ja niissäkin painotus on enemmän hallintoa ja yhteydenpitoa (koulu – huoltajat, koulu – TET-oppilas) palveluvassa teknologianssa kuin varsinainen tieto- ja viestintäteknologian ohjauksen kehittämistä (vrt. Vuorinen 2006). Eri arvioinneissa (esim. Vuorinen 2006; Manninen & Seppänen 2008) on todettu, että perusopetuksessa tietotekniikkaa käytetään ohjauksessa vähän ja satunnaisesti, ja pääasiassa tiedonhakuun, jolloin erilaiset verkkoavusteiset itsearviointi- ja urasuunnittelutyökalut jäävät hyödyntämättä.

Sähköiset ohjauspalvelut ja verkossa oleva ajankohtainen tieto kuitenkin antavat nuorille ja heidän vanhemmilleen mahdollisuuksia saada itseohjautuvasti, joustavasti ja heille sopivimpana ajankohdasta omiin tarpeisiinsa vastaavaa tietoa. Tätä tietoa voidaan hyödyntää henkilökohtaisessa ja ryhmäohjauksessa. Sähköisten ohjauspalvelujen käyttöön ja kriittiseen arviointiin tulisi opastaa ja tarjota siinä tarvittavia tietoja ja taitoja. Verkkomuotoiset ohjauspalvelut madaltavat henkilökohtaiseen ohjaukseen hakeutumista. Saatavilla oleva tieto ohjaukseen liittyvistä palveluista, toiminnasta ja tapahtumista tekee ne entistä näkyvämmäksi laajemmalle väestölle.

Toimintasuunnitelmien tarkastelun lopuksi voidaan todeta, että oppilaanohjauksen paikallisen laadun parantamiseksi ”tuumasta toimeen” on lähdetty monella eri tavalla. Edelleen on hyvä korostaa ”toimien tuumailun” tärkeyttä ja kehittämisen jatkuvaa arvioimista suhteessa tavoitteisiin. Toiminnassa tulisi jatkuvasti säilyttää mielessä, miten ohjauspalvelujen kehittäminen vastaa lähtökohdaisia tavoitteita oppilaanohjauksen laadun parantamisesta. Tällöin keskiössä on ennen kaikkea elinikäisellä opinpolulla erilaisia tietoja, taitoja ja valmiuksia tarvitseva nuori.

Lähteet

- Elinaikaista ohjausta koskevan päätöksenteon ja ohjausjärjestelyjen kehittäminen. (Suom. Vuorinen, R.) Teoksessa H. Kasurinen & M. Karjalainen (toim.) 2006. Ohjauksen toimintakulttuurin muutos alueellisessa yhteistyössä. Helsinki: Opetushallitus.
- Karjalainen, Pekka & Blomgren, Sanna (2004) Oikorata vai mutkatie? Sosiaalista kuntoutusta ja työelämäpolkuja nuorille. Nuotta-projektin arvioinnin loppuraportti. Helsinki: Stakes.
- Karjalainen, Pekka & Sarvimäki, Pirjo (toim.) (2005) Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015-toimenpideohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2005:13. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Kasurinen, Helena (2008) Ohjauksen ammattilaiset verkostoissa – elinikäisen ohjauksen foorumeita. Teoksessa M. Vanhalakka-Ruoho (toim.) Parveke maailmaan päin – Ohjauksen maisterikoulutuksen kaksi vuosikymmentä. Joensuun yliopisto.
- Kasurinen, Helena & Karjalainen, Merja (toim.) 2006. Ohjauksen toimintakulttuurin muutos alueellisessa yhteistyössä. Helsinki: Opetushallitus.
- Linnossuo, Outi (2004) Syrjäytymisestä selviytymiseen. Arviointitutkimus nuorten palveluohjauksesta. Kela, Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 61. Helsinki: Kela.
- Liukko, Eeva (2006) Kuntouttavaa sosiaalityötä paikantamassa. SOCCA:n ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 9/2006. Helsinki: SOCCA & Heikki Waris -instituutti.
- Mäkinen, Sanna (2008) Kohti entistä ehompaa ohjausta. Vuosia 2008 – 2010 koskevien oppilaanohjauksen kehittämissuunnitelmien analyysi. Kehittävän arvioinnin raportti 1/2008. Joensuun yliopisto <http://www.edu.fi/hankkeita/oppilaanohjaus/okoraportti1.pdf> (Luettu 15.12.2008)
- Numminen, Ulla, Jankko, Tuire, Lyra-Katz, Anna, Nyholm, Nina, Siniharju, Marjatta & Svedlin, Renata (2002) Opinto-ohjauksen tila 2002. Opinto-ohjauksen arviointi perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa sekä koulutuksen siirtymävaiheissa. Arviointi 8/2002.
- Nykänen, Seija, Karjalainen, Merja, Vuorinen, Raimo, Pöyliö, Lea (toim.) 2007. Ohjauksen alueellisen verkoston kehittäminen – poikkihallinnollinen ja moniammatillinen yhteistyö voimavarana. Jyväskylän yliopisto.
- OECD (2004) Career guidance: A handbook for Policy Makers.
- Paju, Petri & Vehviläinen, Jukka (toim.) (2001) Valtavirran tuolla puolen. Nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kitkat 1990-luvulla. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura & Sitra.
- Pietikäinen, Reetta (2007) Palveluiden väliin putoamisesta yhtenäisiin palvelupolkuihin? Tutkimusinventointi nuorten nivelvaiheen palveluja koskevista tutkimuksista. Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 13. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/inventaari.pdf> (Luettu 15.12.2008)

- Suikkanen, Asko & Martti, Sirpa & Linnakangas, Ritva (2004) Homma hanskaan. Nuorten kuntoutuskokeilun arviointi. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004: 5. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Suikkanen, Asko & Linnakangas, Ritva & Martti, Sirpa & Karjalainen, Anne (2001) Siirtymien palkkatyö. Raportteja 16. Helsinki: Sitra.
- Vehviläinen, Jukka (2006) Nuorten Osallisuushankkeen hyvät käytännöt. Helsinki: Opetushallitus.
- Vuorinen, Raimo (2006) Internet ohjauksessa vai ohjaus internetissä? Ohjaajien käsityksiä internetin merkityksestä työvälineenä. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuksia 19.